

Covenant II: Constant Challenge

פרשת כי תשא תשע"א

1a Shenot 31118

¹⁸ When He finished speaking to him on Mount Sinai, He gave Moses the two Tablets of Testimony, stone tablets inscribed by the finger of God.

b Shenot 32:15

¹⁴ HASHEM reconsidered regarding the evil that He declared He would do to His people.
¹⁵ Moses turned and descended from the mountain, with the two Tablets of the Testimony in his hand, Tablets inscribed on both their sides; they were inscribed on one side and the other. ¹⁶ The Tablets were God's handiwork, and the script was the script of God, engraved

c Shenot 3411

¹ HASHEM said to Moses, "Carve for yourself two stone Tablets like the first ones, and I shall inscribe on the Tablets the words that were on the first Tablets, which you shattered." ² Be

2a Artscoll

15. ... קהלים — Incribed ... The very manner in which the Tablets were inscribed was testimony to their Divine origin, for even though they were inscribed through and through, on both their sides. The writing was miraculous in two ways: It was not reversed on either side, and, as the Sages teach (Shabbos 104a), the middle of the letters ם and the final ם remained suspended in mid-air (Or HaChaim).

26 תיקון א"ר טו

"ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה — א"ר יצחק שלחך ליה: שמא עברו על חמישה חומשי תורה דכתיב ביה מזה מזה ומזה הם כתובים" (מגילה טו).

קול התורה כי תשא שמות לדב"ג / 480

359 מראש צורים

כפליים לתשייה

3

שני לוחות אבנים פראשוני — Two stone Tablets like the first ones. Which of the two sets of Tablets was more precious, had more stature? This has been the subject of an ongoing discussion over the ages. *Ibn Ezra* notes that although both sets of Tablets were inscribed by Hashem, the first Tablets were Divinely created, whereas the second ones were hewn by Moses. On the other hand, *R' Saadyah Gaon* reminds us that the second tablets were received on that significant day, Yom Kippur. Also, a new covenant was added with them (see v. 10 and 27). In addition, as the Talmud observes they contained the promise of earthly happiness expressed by the verse, ולמען ייטב לך, so that it will be good for you, (Deuteronomy 5:16). This promise was lacking in the first Tablets (Bava Kamma 55a).

Conversely, the first Tablets were given as a gift (31:18) which was an expression of the selflessness of the Giver, and of His desire to honor Israel. Moreover, the first Tablets radiated a dazzling light which revealed its truth without the need of any prior toil or knowledge. Was this not a reflection of the greatness of these Tablets, when compared with the second ones which seemed to be obstructed by a thick veil, and needed pain and affliction to uncover their truth?

6 בין הלוחות הראשונות לשניות

הלוחות השניות היו אמורות למלא את מקומן של הלוחות הראשונות שנשתברו. אלא שמכל מקום מצינו הבדלים מסויימים בין הלוחות הראשונות לשניות, וענין זה בלט מיד בצורת נתינתן.

בעוד שהלוחות הראשונות ניתנו בקלות וברקים ובפומביות רבה שכמותה לא היתה מימות עולם. האחרונות ניתנו בצניעות, ציווי מיוחד נאמר על כך (שמות לד, א): "ואיש לא יעלה עמך, וגם איש לא ירא בכל הדר, גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול הדר ההוא".

שוני בולט זה שבמתן הלוחות האחרונות מוסבר על ידי רש"י: הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקהלות שלטה בהן עין רעה, אין לך יפה מן הצניעות.

4

השלכות כאובות

דברי חז"ל ניתן למצוא הבדלים נוספים בין הלוחות הראשונות לשניות, ולאילו היו השלכות מרחיקות. לכת על כל אופי חיי האומה.

ב"תנא דבי אליהו" (רבא פרק כא) נאמר שמשענה שנשתברו הלוחות הראשונות "נגזרה גזירה על ישראל שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטירוף ומתוך הדוחק ומתוך שאין להם מזונות". שורת היישר מורה לכאורה שהעיסוק בתורה יתבצע מתוך שלווה ונחת, וכי למי ראויים כל טובות העולם אם לא לעמלי תורה? אכן בעקבות החטא, נתקלקלה תכנית זו. עינינו הרואות שלא כל אדם זוכה לשני שולחנות, ולומדי תורה צריכים להיות גבונים להקריב מנוחיותם בשביל לימודם.

ועוד נאמר בגמרא (עירובין נד, א) משמו של רבי אלעזר: "אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות, לא נשתכחה תורה מישראל". אלמלא שבירת הלוחות, היה שורר בישראל מצב אידיאלי שבו היה אדם לומד ענין כלשהו פעם אחת וזה היה משתמר בזכרונו לעד. מה שונה מצב נפלא זה ממה שהגנו עדים לו, כיום. כמה עגמת נפש נגרמת על שידיעות חשובות רבות

5

לאור זאת נשאלת השאלה הגדולה, מדוע באמת מצא משה רבינו לנכון לשבור את הלוחות. מי שהיה מוכן בכל עת למסור נפשו לטובת ישראל מדוע נקט בצעד כה קיצוני? ומדוע שבר את הלוחות בו במקום, ולא המתין לפחות לראות איך ייפול דבר? ואילו המתין עם הלוחות בידיו, שמא היה מצליח להחזיר את ישראל בתשובה. ומה הסיבה שהקב"ה הסכים למעשה זה של משה רבינו?

מסתבר ששבירת הלוחות היתה הצעד שהתבקש באותה שעה לטובת ישראל. משה רבינו היה מודע היטב להשלכות החמורות שיהיו לשבירת הלוחות, ואף על פי כן עשה זאת משום שלא היתה כל ברירה אחרת. שבירת הלוחות היתה כמין תיקון לחטאם של ישראל.

7

אולם תמה על כך ה"שפת אמת" (כי תשא, תרל"ט), אם כן, מדוע לא ניתנו גם הלוחות הראשונות בצניעות, כפי שנעשה באחרונות? מדוע מלכתחילה לא הועלה החשש פן תשלוט בהן העין הרעה? והוא משיב על שאלה זו בעמקת:

Another view is taken by the Midrash HaGadol (ch. 47), which is suggested by the words of King David referring to Moses: It is good for me that I have been afflicted, in order that I may learn Your statutes (Psalms 119:71). Moses had fasted, toiled and studied diligently for three periods of forty days each before he received the second Tablets. He had the immense task of mastering and understanding the complete body of the Oral Law, which came with the second commandments. What the Midrash seems to be saying is that it is because Moses had to afflict himself in acquiring the knowledge required for the second Tablets, that they became more precious in his eyes. What one attains as

* a result of toil and striving is more dear than that which one receives as a gratuitous gift.

With the second set of Tablets came the need for arduous study to understand the Torah and all its details. This is done by the application of the thirteen principles of interpretation [which according to Kabbalists are an outgrowth of the Thirteen Attributes of Mercy] of the Divine written law. This very task of investigation, based upon well defined methods of deduction, induction, analogy, logical argument, etc. comprises the basic structure of the Talmud, which benefited the people greatly. The spiritual strength derived from these studies has helped Israel survive through centuries of dispersion and persecution. By constantly delving into and elaborating upon the halachah, Israel has been able to maintain its spiritual and ethical virtues throughout the ages (Haamek Davar, beginning of Deuteronomy). [See also the commentary to v. 5.]

13

אור התורה בעצם טמון בתוך התורה "דכולה בה", כאותה הבחינה שזכו לה בלוחות ראשונות בגילוי פנים בפנים, אבל עתה כדי להצית את אור התורה זקוקים לעמל ויגיעה - "הפוך בה והפוך בה". כל אחד מתוך כלל ישראל זקוק לעמל וליגיעה הנצרכים להצתת אור התורה בקרבו. אין די בעמל ובגיעה של זולתו להאיר את אור תורתו, וכדבריו: "אמנם עוד ענין אחר נמצא כי יש כמה פנים לתורה, וכבר קיבלו הקדמונים שלכל שורש מנשמות ישראל יש כולם בתורה, עד שיש שישים ריבוא פירושים לכל התורה מחולקים לשישים ריבוא נפשות ישראל, זה נקרא שהתורה מתפוצצת לכמה ניצוצות... ואותם האורות עצמם מאירים בשישים ריבוא דרכים בשישים ריבוא ישראל" - כל אחד מישראל יש לו את חלקו המיוחד לו לבדו לפי שורש נשמתו - בתורה. כדי להוציא לפועל את כח אור התורה לפי חלקו המיוחד, זקוק כל אחד מתוך השישים ריבוא לעמל ויגיעה להצתת אור הגחלת, שהיא גחלתו המיוחדת לו לבדו, ואין הכח והאפשרות בהצתת גחלתו ע"י עמל ויגיעה של חברו, כי גחלת זו היא חלקו לו לבדו.

בשכל האדם טמונה ידיעת התורה

את הקבלה בין שכל האדם לתורה מכאן הרמח"ל: "שאף על פי שהתורה היא בלי תכלית, ואפילו כל אות ממנה היא כן, אך צריך לכוונתה, ואז תתלהב, וכנגדה שכל האדם עשוי כן, כי גם כן יש לו כח השגה רבה, אך כאשר יתלהט בכח ההתבוננות... והנה ההכמה כבר ניתנה מהקב"ה לכל בני האדם, אך כדי שתתגבר צריך שאותו הפה המקיים אותה יושב בכח, ואז נעשה ממש כמו האש ג"כ שכשנפחים בה מתלהבת" - שכל האדם מקביל אל התורה, כשם שאור התורה שבלוחות ראשונות היה גלוי זאילו עתה אור התורה גנוז בכח בעצם פנימיות התורה, כאש הטמונה בגחלת, כך בשכל האדם טמונה בו עצם ידיעת התורה כולה, ועל האדם מוטלת העבודה לפתח את שכלו, להוציא ידיעות אלו מהכח אל הפועל, ע"י עמל ויגיעה, וכמאמר ז"ל (בר"ר פצ"ה, ג) "ומהיכן למד אברהם את התורה... נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה".

14

שני חיים - חיים - חיים

ניסי פורים שהיו לפני הבית השני שייכים במהותם לתקופת בית ראשון, ואילו ניסי חנוכה אירעו בתקופת בית שני. בכך נערץ ההבדל ביניהם, ועפ"י יתבארו דברי הגמ' שאסתר היא סוף כל הניסים שניתנו ליכתב. את מהות השוני שבין תקופת בית ראשון לתקופת בית שני ביאר רבינו הגנ"א זצ"ל (ליקוטים בסוף ספרא דציניעותא ד"ה ענין לאה ורחל) "והענין, כי שתי בחינות במלכותו ית', אחת - רחל - מצד שאנו ממליכין אותו שהו תכלית כל העבודה... שנית - לאה - כשנתגלה מלכותו בעולם מצד אותות גמ' במצרים ולעתיד לבא".

שבוודאי בראשונות היו בני ישראל בבחינת צדיקים גמורים, והיו מוכנים להטות * כל הברואים אליו יתברך, ולפרסם כבוד מלכותו יתברך בעולם בפרהסיא... אכן כאשר עמלק הרשע ימש הטיל שאור בעיטה ועיכב הטובה מכל האומות אשר נדחו על ידו... ונפלו גם בני ישראל מהתלהבות הראשון, עד שגרם שבאו אחר כך לכלל חטא העגל, לכן היה אחר כך העצה, בבחינת הצניעות...

היו אומר שהשתנו הנסיבות. במצב החדש שאליו נקלעו ישראל באותה שעה, עדיפה היתה ההצנעה, שלא כבפעם הראשונה, שטובת הענין דרשה את הפירסום הרב. בעולמנו רבים הנסיונות הקטרוגים, ועל כן ראוי לאחוז ברכי הצנעה והסתר לבל תשלוט עין רעה. לעומת זאת אילו זכו ישראל והלוחות הראשונות היו מתקיימות בידיהם, היו חייבים מתנהלים במסלול

נישא שמעל עולמנו השפל, ואזי יכלו להרשות לעצמם גם פירסום, בלא כל חשש מעינא בישא.

9 בפירוש הרמב"ן מצינו נימוק נוסף לדרישת הצניעות שהיתה בלוחות השניות:

עתה החמיר בשעת מתן הלוחות האלו יותר ממעמד הראשון, והטעם בכל זה, כי בראשונות היו המעמד בעבור כל ישראל, וזה למשה בלבד בזכותו ובתפלתו, * וגדול יהיה הכבוד הנגלה על ההר האחרון מן הראשון. לפי פשטות הדברים ההבדל שבצורת מתן הלוחות נבע מכך שהראשונות ניתנו לכל ישראל, ואילו האחרונות ניתנו למשה בזכותו ובתפלתו, ורק ממנו הם עברו אל הכלל, כיון שאלו באו לעולם במיוחד אל משה, הן היו ברמה גבוהה יותר, ועין ההמון הפשוט לא היתה רשאית לצפות בנתינתן.

כיון שהמדובר בפלפול העולה מתוך היגיעה בתורה, מובנת למדי העובדה שהלוחות האחרונות ניתנו דוקא בצניעה ולא בפרהסיא. הגילוי האלוקי שבמעמד הר סיני יכול היה להיות בפומביות, אולם כאשר ניתנו לישראל הלוחות השניות, המאופיינות בתורה שבעל פה, אלו דורשות דוקא הצנעה, המסמלת את היגיעה בעמקה של הלכה.

קלח 11
מזא"ב - חזק"ג
שפתי חיים

לוחות ראשונות שלהבת - לוחות שניות גחלת

"ואף גם זאת הנה בדקדוק גדול נמשלה לאש" - כדברי הפסוק "כה דברי כאש" - "וכהשוואה מדוקדקת, כי כאשר תראה הגחלת שאינה מלהבה, והשלהבת היא בתוכה כמוסה וסגורה" - כח השלהבת טמון בכח הגחלת - "אשר כהפיח בה אז תתפשט ותתלהב ותצא מתרחבת והולכת, ובשלהבת היתה נראים כמה מיני גוונים, מה שלא נראה בתחילתה בגחלת, והכל מן הגחלת יוצא. כן התורה הזאת אשר לפנינו כי כל מלותיה ואותיותיה כמו גחלת הן, אשר בהצית אותן... לא יראו כי אם גחלים וגם כמעט צעמומות, ומי שישתדל לעסוק בה" - ההוצאה מהכח אל הפועל היא רק ע"י עסק התורה - "אז תתלהב מכל אות שלהבת גדולה, ממולאה בכמה מיני גוונים, הן הידיעות העומדות צפונות בתוך האות ההיא".

ההבדל שמצייר הרמח"ל בין הגחלת לשלהבת הוא ההבדל שבין לוחות ראשונות - פנים בפנים, ללוחות שניות - בצנעה. בלוחות ראשונות היתה התורה בגילוי פנים בפנים, אור התורה נמסר לנו כשלהבת המאירה ומבטלת את החושך מאליה, אולם לוחות שניות שניתנו בצנעה, תורה נמסרה לנו כגחלת, אבל כח השלהבת טמון בתוכה, ואולולי שיפיח בה האדם רוח להלהיב ממנה אש, אין כנראה להאיר. מעתה העבודה מוטלת עלינו להצית את השלהבת, הטמונה בגחלת, וזאת ע"י העסק והעמל בתורה. זהו תפקידנו - להוציא את האש - אור התורה - הטמון בכח בתוך הגחלת.

כל אחד משישים ריבוא צריך לעמול להצית את השלהבת שלו בתורה

הרמח"ל מוסיף עוד להגדיר כמה עמל ויגיעה דרושים כדי להוציא את אור התורה הטמון בגחלת ולהציתו לשלהבת: "אך כשמתדל האדם להבין, וקורא וחוזר וקורא, ומתחזק להתבונן - לא די בלימוד ושינון, נוסף לכך זקוקים גם להתבוננות" - "הנה כל כך מתלהטים האורות ההם ויוצאים כמו שלהבת מן הגחלת. ועל זה אמר התנא (אבות ה, כג) הפוך בה והפוך בה דכולה בה, כי צריכים העוסקים להיות הופכים והופכים עד שתתלהב כמעשה האש ממש".

רחל היתה עקרת הבית - עיקרו של בית (ב"ר פנ"א ס"ב), אע"פ שללאה היו ששה בנים ולרחל רק שנים מהשבטים, מפני שבה בחר יעקב להיות לאשתו, וכדי לקחתה לאשה עבד ועמל שבע שנים, ואילו את לאה קיבל במתנה שלא על פי בחירתו ואפילו שלא מדעתו. לכן עבודת ה' שלנו היא בבחינת "רחל", כי אע"פ שגילוי מלכות ה' ע"י האותות והמופתים הוא גדול ובהיר יותר מאשר ע"י עבודתנו, אבל עיקר תכלית הבריאה היא שהאדם הכותר בעבודתו ובעמלו בלימוד התורה ובקיום המצוות ימליך את השי"ת עליו ובזאת יגלה את כבוד ה' בבריאה.

שתי בחינות הללו בגילוי מלכותו ית' "הן שני הכתים, בית ראשון - לאה - ובית שני - רחל. שבבית ראשון היתה נראית גדולתו, שכניה וכו' ה' רבים (יומא כא): ... אבל בבית שני לא היה רק העבודה" (הגר"א, שם). כלומר בבית המקדש הראשון היתה השפעה כרווח מצדו ית' - איתערותא דלעילא, שהי שרתה בו השכינה ושאר ניסים שלא היו בכית שני, ובתקופה זו היתה נבואה בישראל, ונמסרו להם ספרי הנביאים והכתובים - התורה שבכתב, ואף את תפקירו של כל אחד בעבודת ה' היו הנביאים אומרים, כמו שכתב הגר"א (משלי טז, ד) "כשהיו נביאים, היו הולכים אצל הנביאים לדרוש את ה', והיה הנביא אומר על פי משפט הנבואה, דרכו אשר ילך בה לפי שורש נשמתו ולפי

טבע גופו". אבל בבית המקדש השני היתה השפעה מצומצמת מצדו ית' כי לא שרתה השכינה ופסקה הנבואה, וכל המעלות וההשגות שהיו בו היו תלויות בעבודתם ובעמלם של ישראל, ובמיוחד בעמל התורה שבעל פה - איתערותא דלתתא.

נמצא, שלכאורה מעלת בית ראשון גדולה יותר, אך בכתוב (חגי ב, ט) מבואר "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", והטעם הוא כאמור, שהעיקר מה שהשי"ת רוצה מאתנו הוא שגם בלי ניסים וגילויים גדולים מצדו ית' נעבדהו. ובעבודתנו בלימוד התורה וקיום המצוות, שבכך אנו ממליכים עליו את השי"ת, יש כבוד שמים במדרגה רמה יותר מאשר בגילויים הבאים מצדו ית', ובבחינה זאת גדול כבוד הבית האחרון מן הראשון.

שתי בחינות בלימוד התורה והשגתה

גם בלימוד התורה ישנם שני דרכים, האחד שבעיקרו הוא מתנה מהשי"ת. והשני, השגת האדם כפי מדרגת עמלו בתורה. וכפי שביאר את הדברים הגר"ח מוולאדין זצ"ל (בהקדמה לספרא דצניעותא עם ביאור הגר"א) בדברו על מעלת רבינו הגר"א זי"ע, וכך כתב: "כי שמעת מפי הקדוש שפעמים רבות השכימו לפתחו כמה מגידים מן השמים בשאלתם ובקשתם, שרוצים למסור לו ריזן דאורייתא בלא שום עמל, ולא הטה אזנו אליהם כלל. ואחד מן המגידים הפציר בו מאד, עם כל זה לא הכיט אל מראהו הגדול, וענה ואמר לו איני רוצה שתהיה השגתי בתורתו יתברך שמו ע"י שום אמצעי כלל וכלל. רק עיני נשואות לו ית"ש מה שרוצה לגלות לי וליתן חלקי בתורתו ית"ש, בעמלי אשר עמלתי * ככל כוחי, הוא ית"ש יתן לי חכמה מפיו דעת ותבונה שיתן לי לב מבין וכלייתי יעשו כשתי מעיינות, ואדע כי מצאתי חן בעיניו, ואיני רוצה אלא ממה שבתוך פיו. וההשגות ע"י המלאכים המגידים ושירי התורה אשר לא עמלתי ולא חכמתי אין לי בהם חפץ". על אף שאילו היה מסכים לקבל מהמגידים היו ההשגות והגילויים גדולים יותר ממה שהשיג לבד בעמלו.

ממשך הגר"ח זצ"ל וכתוב (שם): "...וגדולה מזו הוא היה אומר, כי אף מה שהנשמה משגת השגות נפלאות ונוראות כשינה ע"י עליית נשמה כשעשוע העליון במחיתבתין עליון" - שזה עדיף מגילויים שע"י מגידים, מכיון שנשמת האדם עצמו היא המשיגה, אע"פ - "אינו נחשב אצלו כל כך לעיקר גדול, והעיקר הוא מה שהאדם משיג בזה העולם ע"י עמל ויגיעה, כאשר הוא בחר בטוב, ומפנה עצמו לדברי תורה" - שכל התענינותו וחפצו רק בתורה - "בזה עושה נחת רוח ליוצרו ית"ש, וזה כל האדם בעסק תורתו ית"ש. אבל

בנקודה זו כאמור מתמצה ההבדל בין תקופת בית ראשון לתקופת בית שני, שבבית ראשון היתה תקופה של נתינה מהשמים. וזה גם ההבדל בין לימוד התורה של בית ראשון לתורה שבבית השני, כי בימי בית ראשון שרתה הנבואה בישראל וגם בהשגת התורה הסתייעו בנבואה. אך בימי בית שני כשפסקה הנבואה, העיקר והיסוד היה באיתערותא דלתתא דהיינו העמל בתורה שבעל פה, כמבואר בפרקי היכלות (פכ"ז) שכני ישראל לא רצו לבנות את הבית השני מפני שידעו שלא תשרה בו שכינה, עד שהובטחו שיוכו בעמלם בתורה שבעל פה להשגות גדולות ולגילוי רזי תורה, ורק לאחר הבטחה זו הסכימו לבנות את בית המקדש.

את הדרך הזו בלימוד התורה הגדירו חז"ל (שם) במילים אלו: "עיקר התורה חיוה והדרה לא היה אלא בבית שני". מפני שכאמור עיקר מעלת האדם הוא העמל ומה שמשגי ע"י עמלו. לכן העמל שאנו משקיעים בתורה הוא הוא "זיוה והדרה של תורה". הדרך של העמל בתורה שבעל פה ע"י י"ג מילות שהתורה נדרשת בהן ושימוש התלמידי חכמים בסברא נחמסס-ונתרחב בימי בית שני. וזהו בחינת הבית השני ותורה שבעל פה - עבודתם ועמלם של ישראל איתערותא דלתתא.³

ילקוט לקח טוב - שמה
5 ב"פ"ס

"ותצווה על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה - א"ר יצחק שלחך ליה: שמא עברו על חמישה חומשי תורה דכתיב ביה מזה ומזה הם כתובים" (מגילה טו).

לכאורה מה יתן לנו ומה יוסיף לנו, שואל הגר"צ סלנט זצ"ל בספרו "באר יוסף" (על מגילת אסתר) אם הם כתובים מצד אחד או משני צדדים! ועוד, מה נתכוונה אסתר בחששה שעברו על חמישה חומשי תורה?

הדברים יובנו עפ"י הגמרא: "שאלו תלמידיו של רשב"י: "מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל באותו הדור כליה".

א"ל: "אמרו אתם".
א"ל: "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע".
א"ל: "א"י"כ של שושן יהרגו ושל כל העולם לא יהרגו".
והוא אמר להם: "מפני שהשתחוו לצלם".
אמרו לו: "וכי משוא פנים יש בדבר".

אמר להם: "הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים. והיינו דכתיב: "כי לא ענה מלבו ויגה בני איש". (מגילה יב).

גם במדרש אסתר איתא שעוון ישראל היה מפני שאכלו מסעודתו של אחשורוש, ולא שמעו בקול מרדכי שאסר ללכת אל הסעודה.

וכבר הקשו המפרשים איך יתכן שבגלל עוון אכילת איסור, נגזרה עליהם כליה? ויותר מכך, ממדרש שיר השירים משמע שעיקר העוון היה שאכלו בישולי עכו"ם, וכי בשביל איסור דרבנן יהיה עונשם קשה כל כך? זאת ועוד, אם אכן הקיסרוג היה דוקא על הסעודה משמע שבביתם נהרו מאכילה אסורה. מדוע א"כ לא שמעו בקול מרדכי?

אלא, מקור הטעות של ישראל באותו הדור היה שחשבו, שבגלות מותר להם להקל בכמה ממצוות התורה. מכיון שהם משועבדים תחת עול האומות, כך חשבו, הם פטורים מלקיים את המצוות המבדילים אותם מן האומות ומרחיקים אותם מהם. כמו שמצינו במדרש והובא ברש"י איכה (א, כה) עה"פ: "כל אויבי שמעו רעתי ששו כי אתה עשית" - אתה גרמת שהם שונאים אותי, שהבדלתי ממאכלם וממשתייהם ומהתחתן בם. אם נתחתנתי בם היו מרחמים עלי ועל בני בנותיהם".

18 כך גם כאן אצל אחשורוש אפשר שטעו וסברו שאם כל העמים ילכו אל המשתה ורק היהודים לבדם לא ילכו, יחרה אפו של המלך בהם והם יואשמו בנגידה במלכות, ויגזרו עליהם גזירות קשות ורעות. לכן, אע"פ שבביתם נהרו ממאכלות אסורות, כאן מצאו היתר לעצמם בגלל הסכנה, ולא שמעו בקולו של מרדכי.

נמצא שעיקר טעותם היתה בזה שחשבו שהתורה ניתנה רק למצב שבו הם שרויים על

אדמתם ומשותררים משעבוד מלכויות. אבל כידוע זוהי שגיאה גדולה ופגיעה בעיקרי התורה והדות. כי התורה קדמה לבריאת העולם וכל הבריאה כולה היא לפי התורה, והיא לא תשתנה ח"ו אפילו כקוצו של יוד. בכל עת ובכל זמן ובכל מקום שהוא. כדי להורות על העיקר הזה שדברי התורה קיימים ועומדים לנצח היו הלוחות כתובים משני עבריהם. אילו היו הדברים נכתבים על הלוחות בדיו או בפיתוחי חותם, עלול היה הכתב להימחק ברבות הימים. לכן הן נחקקו ונחרתו מעבר לעבר באופן שהכתב לא יימחק או יטשטש לעולם.

מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים כדי להורות שאע"פ שלפי הסברה אין להבין איך אפשר לקיים את כל התורה בכל זמן ובכל מקום וגם בעת צרה ומצוקה, בכ"ז עלינו לדעת שדברי התורה קיימים לעולם ועומדים מחוץ לדרך הטבע במעשה נסים.

19 ובמה שהיו כתובים מזה ומזה היה רמז נוסף, דכשם שהדברות היו נקראות משני הצדדים - מלפנים ומאחור - כך גם בכל מקום שהיו בני ישראל נדחים שם יהיו דברי התורה נקראים בלי שום שינוי ותמורה ח"ו. וגם ללמדנו שקיום התורה והמצוות צריכים להיות נראים וניכרים מבפנים ומבחוץ, ולא ליתן מקום לטעות שהעיקר תלוי בלב ואם ליבם לשמים אז אין קפיא כ"כ אם הפעולות אינן מותאמות עם כוונת הלב. עיקר זה לא עמד לנגד עיניהם של ישראל בתקופת אחשורוש. הם השתחוו לצלם ולא עשו כן אלא לפנים. וכן מה שנהנו מסעודת הרשע היה מתוך כוונה של שמירה על השלום עם המלכות.

מעתה מובן מדוע הדגישה אסתר בשאלה: שמא עברו על התורה ש"מזה ומזה הם כתובים". כיון שידעה שאין ישראל עוברים על חוקי התורה בשאט נפש ובמוזד, שאלה שמא חושבים הם שבעת צרה אי אפשר לקיים את התורה בגלוי לפני העמים, כי אם דוקא בצנעא בביתם. וזהו שהדגישה בשאלתה אם עברו על התורה ש"מזה ומזה הם כתובים", שזה מרמז כאמור על נחיות התורה בכל דור, ובכל מצב. ובמה שאמרה ש"שמא עברו על חמישה חומשי תורה", התכוונה לשאול האם חטאו בזה שחשבו שבגלות אין צורך לשמור על כל האמור בחמישה חומשי תורה?

giving of the Torah was accompanied by tablets of stone. The differences in these two sets of tablets reflect the two different modes in which the Torah was given. The first tablets were all from Heaven — both the writing and the material (Shemot 32:16). The stone of the tablets symbolizes the heart of Israel on which the words of the Torah are to be engraved. If the stone too is "from Heaven," then we have a situation in which the Torah is being given to a heart which is already purified, which is free from *bad middot* and no longer identifies with the *yetzer ha-ra*. This is the level of *Gan Eden*. At this level the Torah is acquired as a divine gift which transcends all material limitations.

The second tablets, on the other hand, were hewn by Mosheh (Shemot 34:1). Although the writing was from God, the material was from the earth. This reflects the situation after the sin of the Golden Calf. The "heavenly" Torah now had to be engraved on hearts which were "earthly" and no longer pure. The Torah that can be absorbed at this level is certainly much more restricted. But the Torah is active on our lowly level and lowers itself to provide a corrective for our selfishness and impurity. In a sense this can be seen as a desecration of the Torah. But the Divine Will accedes to this so that the Torah may exercise its purifying effect on the human condition.

The Torah must be accepted primarily not just by the intellect but by the heart. But the heart will accept Torah only if it is purged of personal bias. It must in some sense be *lishmah*.

But how is it possible to attain *lishmah* on that lower level which we have described? Surely here the *yetzer ha-ra* is in control, polluting all our *middot* and emotions?

24 אמרו חז"ל (שבת פח:): צטח שחמרו ישראל נעשה ונעשה יצחח בח קול ואמרה מי גילה לפני רז זה שמלאכי השרת משחמטין בו, "עושי דברו לשמוע בקול דברו", בחחילה עושי ודור לשמוע, כי עמין העשי" מורה על הבנת הגוף, שמוכן לעשות דבר השם, וכמו מלאך אשר כל המליצות שלו הוא לעשות דבר ה', כן בני ישראל צטח מתן תורה, שזדככו גופם להיות כגופם של מלאכי השרת, אמרו נעשה ונשמע, שגופם מוכן לעשות דבר ה', ועל ידי זה זכו לחירות מילכה"ר וחירות ממלאך המות.

וזהו הענין מה שדרשו אל תקרי חרות אלא חירות, כי ענין חרות מורה שאור הנשמה שהם האותיות היו מאירים לתוך גוף הלווחות, והיו מאירים עד לתוך חוביות של הלווחות, מן הקצה אל הקצה, וזה מורה

שכן ה"י דרגת בניי בלווחה שעה, ועי"י שאור הנשמה ה"י מאיר תוך הגוף, וכל חיות הגוף שלהם ה"י מה"י"פח צאפיו נשמת חיים", וכמו שה"י דרגת אדכ"ר קודם החטא, עי"י זכו בני ישראל לחירות ממתה, כי כל ענין מיחה הוא מצד הגוף, וכשכל חיות הגוף צח מהנשמה ובעל אליה, אין כאן מיחה כלל, ולכן כמו שצ"ל הלווחות ה"י הכתב מאיר תוך הלווחות, חרות על הלווחות, מעשר אל עבר צלי חיליה והפסק, כן ה"י אור הנשמה מאיר תוך הגוף של בניי, ואז זכו לחירות מילכה"ר וחירות ממלאך המות.

ובין לוחות שניות, דבלוחות הראשונות כתיב לעיל ל"ב-טו) והלוחות מעשה אלהים המה, משא"כ בלוחות שניות, הלוחות היו מעשה ידי בשר ודם, רק המכתב היה אלהי, והענין בזה, כי לפני חטא העגל, הרוחניות גבר על החומריות, והם נעשו כמלאכי מרום, ולכן אמרו חז"ל, שאלמלא נשתברו הלוחות היו למדין ולא שכחין, וזה מרומם במש"כ חרות על הלוחות, הכונה על לוח לבם, שאין כחכם נמחה, וכמש"כ לעתיד לבא (ירמיה ל"א) נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבה, ולכן גם האבן שעליו נחרתו הדברות היו מעשה אלהים, אמנם אחר חטא העגל שבו לענין החומרי, והיו גם הלוחות מעשה ידי בשר ודם, לבר המכתב שהיה אלהי, לרמוז בזה שאחרי החטא צריך להיות השתתפות עמל האדם כסיעתא דשמיא, כמו עצם הלוחות שהיו מעשה משה וכתבת הקב"ה (מלבי"ם. העמק דבר ועיי"ש עוד מה שהאריך בזה).

ומכאן שקבלת התורה פירושה קבלה בלב, ולא בבחינת ידיעה שקלית או התעוררות רגשית בלבד, אלא שתתיישב בלב האדם, עד שנעשית מציאות בו וקובעת את מדרגתו. עיקר קבלת התורה וערכה אצל האדם אינם אלא לפי בירור ואימות השגותיו (כלשון הרמח"ל בריש מסילת ישרים — "שיתברר ויתאמת אצל האדם..."). ועל כן בקבלת הדברות הראשונות זכו כל ישראל להשגה בבחינת פנים בפנים, אספקלריא מאירה, ונתאמתו אצלם ההשגות "אנכי ולא יהיה לך" בכירור גמור ממש, וכל אשר ירבה האדם בערך הבירור האימות בהשבת אמתת התורה אל לבו, קונה הוא מדרגה חדשה ומציאות חדשה בעצמותו.

וכבר ביארנו על פי מה שכתב הרדב"ז בספר טעמי המצוות, שהלוחות מכוונים נגד הלב, והכתב, שהיא התורה, חרות עליהם, וביארנו שהלוחות הראשונים היו "מעשה אלקים" (שמות לב: טו), כלומר לב חדש, שזכו למדרגת חירות מיצר הרע, שאין שם "טמטום הלב" המפסיק בין הידיעה בשכל לאימתה בלב. אבל הלוחות השניים שלאחר החטא נפטלו על ידי משה רבינו בעצמו. (שמות לד: א) והם כנגד לב האבן האנושי, ולמרות זה "כתובים באצבע אלקים" — כלומר, שנתנית הלוחות השניים היא מיוחדת, שיוכל האדם לקבל התורה ולהשיבה ללבו אף במדרגתו היום, אן החטא, במצב של טמטום הלב, וזהו "בראתי לך תורה תבליד", שאף על שהלב בלתי טהור, ולכאורה בלתי מוכשר לקבל את האמת, יש סיעתא דשם מיוחדת שאף על פי כן יוכל האדם להשיב התורה אל לבו, שתהיה חרוץ על לוח לבו ותראפא אותו מן היצר הרע, ותהפך בו להשגה פנימית.

מעמד הר סיני נזכרו גופם של ישראל, עד אשר גופם היו כגוף מלאכי השרת, וכל חיות הגוף שלהם ה"י מה"י"פח צאפיו נשמת חיים", וצ"ל לדרגת מלאכי השרת אשר גופם הוא מן השמים, וכמו שמצואר צספרי (האזינו) שצריכות של מעלה גופם מן השמים, ובניי בלווחה שעה כשפסקה זוכמתן נחטלו לדרגה זו שנטשו ממש כצריכות של מעלה, וגם גופם והחומר שלהם נזדכך כצריכות של מעלה, וכיון שזה ה"י מצד דרגת בניי לכן גם הלווחות היו צח הבחינה, והלווחות מעשה אלקים, שגוף הלווחות היה ג"כ מן השמים.

הלוחות והכתב שצלווחות, הם כמו הגוף והנשמה, וכלשון חז"ל הנשמה צנוף כחוצרה צנוילין, כי הכתב הוא החיות אלוקיות שיש צחוך גוף הלווחות, וצלווחות הראשונות ה"י גוף הלווחות, ג"כ מעשה אלקים, כדכ"י והלחת מעשה אלקים שגם הגוף ה"י מעשה אלקים, שכן החומר וכן הצורה של הלווחות כולן היו מעשה אלקים, כי נתנית הלווחות היתה כפי דרגת בני ישראל צטח מתן תורה, וכיון שבניי בלווחה שעה היו צמלכ שאמר עליהם הכתוב "אני אמרתי אלהים אחס וצני עליון כולכם", שהיו בלווחה שעה כמו מלאכי השרת, שצטח

כח זיכור זה שזכו לו בני ישראל כמתן תורה לחזור למדרגת אדה"ר קודם החטא, בא להם לישראל ע"י גילוי השי"ת, "פנים בפנים דיבר ה'", גילוי ללא מחיצות והגבלות. גילוי זה הוא שזיכר את הנשמה, והביא גם לזיכור הגוף. נמצאנו למדים, "נפשי יצאה בדברו" היא מעלה הנובעת מגילוי פנים בפנים. אמנם עם כל זאת, גמר הזיכור שהיתה הנשמה צריכה לבצע בגוף עדיין היה חסר, וכיון שלא נשלם עדיין זיכורם, באו הם לידי חטא העגל, וכדוגמת אדה"ר, על אף מדרגתו הגבוהה וגופו המזוכך, אבל כיון שלא נשלם זיכורו נכשל בחטא האכילה מעץ הדעת יורד ממדרגתו, כך ישראל ע"י חטא העגל חזרה זוהמתן - "אכן כאדם תמותון", כאדה"ר לאחר החטא. אמנם עם כל זאת, לא חזרה זוהמתן לאותה מדרגת זוהמא שהיו בה קודם מתן תורה, כיון שהזיכור שזכו לו כמתן תורה השפיע בכחינה מסוימת על זיכור הגוף על אף חטא העגל.

לוחות שניות - אור התורה גנו בהן

* לוחות שניות לא ניתנו בגילוי פנים בפנים, אלא בצנעה. אור התורה היה מוצנע וגנו בתורה לא בתוקף ובגילוי ללוחות הראשונות, ועתה אין בכח התורה

שזכו בלוחות שניות להחזירם לאותה המדרגה של קודם חטא אדה"ר - זיכור הנשמה והגוף ללא זוהמא. גם אין היציה"ר כשל מאליו מכח אור התורה הגנו בתורה, וכל החסרונות שלקה בהם אדה"ר אחר החטא שזכ אינם בטלים, שהרי האדם אינו מוזכר עוד מחמת אור התורה זיכור גמור ואינו יכול להתמרק לגמרי מן הזוהמא.

אולם זאת עלינו לדעת, במהות כח התורה לא חל שינוי כלל, גם אחר שניתנו לוחות שניות בהצנע שלא בגילוי פנים בפנים, אבל בפנימיות יש כח באור התורה לבטל את היציה"ר, ברם, ההבדל בין לוחות שניות לראשונות, שזיכור זה הנובע מכח אור התורה אינו פועל מאליו ובאופן מייד, כפי שהיה בלוחות הראשונות, שזכו אז לזיכור מכח היציה"ר בדברו, ע"י גילוי פנים בפנים. עתה, לאחר לוחות שניות, העבודה מוטלת עלינו, וכמאמרם ז"ל (סוכה נב): "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימות אם כרזל הוא מתפוצץ" - הרי שיש כח באור התורה להמיס את היציה"ר אפילו אם קשה הוא כאבן. אלא שמה שהיה נעשה מאליו בעת מתן תורה מכח גילוי אור התורה, הרי מעתה מוטל הדבר עלינו - "משכהו לבית המדרש", צריך למשוך את היצר אל התורה ולבטלו מכח אור התורה. אמנם ה"משכהו" היא עבודת האדם, אך ביסודו הכח גנו באור התורה, כאותה הבחינה שהיתה בעת מתן תורה.

28 חכמת התורה - אור רוחני

הכה נעיין בדברי הרמח"ל (מאמר "דרך עץ חיים") ונעמוד על ההבדל המהותי בין לוחות ראשונות לשניות: "וזה תראה כי שנים הם בתכונה אחת נבראו, שכל האדם והחורה המשכלת אותם" - הקבלה אחת לשניהם - "על התורה נאמר (ירמי' כג, כט) 'הלוא כה דברי כאש נאום ה'", והודיענו כזה, כי אמח הדבר שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל כטרחו, אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה, אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גווי מרומים, גווי הכבוד ית"ש... והוא דבר החכם (משלי ו, כג) 'תורה אור', אור ממש, ולא חכמה לכד" - חכמת השכל - "לא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהכנסה בנשמה יכנס אור בה, כאשר ייכנס ניצוץ השמש באחד הכחים". חכמות העמים אינן מוסיפות אור כלשהו באדם כדי לשנות את מהותו, ולהיפך, מצינו אצל משכילי אומות העולם, שהיתה השחתת נפשם גדולה יותר מאשר אנשים פשוטים, ההשחתה היחה כפשוטה על פי גדלות שכלם. אולם

חכמת התורה אינה רק חכמה - תוספת ידיעות והשכלה, אלא אור המאיר מגווי מרומים לעמקי נשמתו של האדם, וגם בניצוץ אחד של אור התורה יש את היכולת להקטין ולמעט את חשכת היציה"ר.

בעת נתינת הלוחות השניות כתיב "ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברתי". כהלוחות השניות כתיב פסל לך, שגוף הלוחות יעשה משרע"ה, ומבואר שיקר החילוק בין לוחות הראשונות להשניות, כי בשניות כתיב פסל לך שגוף הלוחות יעשה משרע"ה, משא"כ גוף הלוחות הראשונות היו מהקב"ה, כי צהטא העגל ירדו בני ממדריגתם, וכמו שאמרו חז"ל עהפ"ס "אני אמרתי, אלהים אחס וגו' אכן כאדם תמותון", שט"י חטא העגל נגרם להם מיחה, שהגוף ירד ממדריגתו - מהדרגה של מלאך, ולכן שלטה זו מיחה, ולכן כפי מדריגתם אז ניתן להם הלוחות, שבלוחות שניות ה"י הגוף מן הארץ - פסל לך, וסדר העבודה של האדם אחר קבלת

הלוחות השניות הוא - לזכר הגוף שיבי' ראו לקבל אור הנשמה.

26 האלשיך הק' מבאר, כי בלוחות שניות היו כתובים ממש אותם הדברים שהיו כתובים על הראשונות, וזכו פי' מה שכתוב וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו וגו'. וכיון שכתוב את הדברים ולא כדברים - משמע שממש אותן הדברים נכתבו על הלוחות השניות, כי בעת ששבר משרע"ה את הלוחות היו האותיות פורחות באויר כמבואר בדברי חז"ל, ופרט לפי מה שמבואר בחז"ל שכל דיבור ודיבור שלא מפי הנבוכה ה"י מסבב והולך במחנה ישראל אל כל אחד ואחד מישראל ואח"כ נחקק בלוחות, נמלא שבדבר ה' נחקק בלוחות, וכדבר ה' הוא בלתי נדברתי - לעולם ה' דברך נצנ בשמים, א"כ הרי בודאי נשאר אותו דבר ה' קיים לעד, ואחר שחיקן משרע"ה את גוף הלוחות - הפסל לך - אז נחקקו אותן האותיות - הדבר ה' שהיה חקוק בלוחות הראשונות - בלוחות השניות, ומבואר כי בצחינת נשמה היינו הכתב, לא נשחבה כלום מהראשונות להשניות, והמכתב גם בשניות ה"י מכתב אלקים, וכל החילוק ה"י רק בהפסל לך, צמה שהגוף ה"י מן הארץ, ובאמת הדברים נפלאים, דכתיב פסל לך וגו' כראשונים, היינו שה"י במעשה ידיו של משה רבינו כ"ף הדמיון ללוחות הראשונים שהיו מעשה אלקים, שיש בכח משרע"ה שה"י שוחם של כלל ישראל לעשות גוף כזה שיבי' שייך כ"ף

הדמיון לראשונים, ועי"ז ה"י שייך שיבי' חקוק בהם המכתב אלקים.

The Torah records that the two stone tablets which Moshe Rabbeinu received were inscribed with letters of the Decalogue that penetrated right through the stone and yet could be read equally well from both sides. This miracle of מזה ומזה הם כתובים was a Divine handiwork, but even the Almighty does not perform wonders unless there is a specific purpose. What did He intend to convey to *Klal Yisroel* with this marvel?

This question assumes added importance in view of something mentioned in *Megillas Esther*. There we read that when Queen Esther heard that Mordechai had donned sackcloth and ashes, she despatched a messenger to enquire from him, מה זה ועל מה זה. This cryptic statement is interpreted by our Sages as meaning that she asked Mordechai, "Are you in mourning because the Jews have transgressed the Torah that was given in the form of מזה ומזה הם כתובים?" The fact that she specifically referred to this unique detail proves that it was of far-reaching significance.

Rav M. Rogov, ז"ל, once suggested the following explanation. The fact that the writing on the Tablets could be read from both sides was to teach us that the observance of Torah should not vary from inside to outside. The same emphasis that we

place on our adherence to mitzvos, kashrus and learning at home should also be practised when away from home. Likewise, if we posture in public as observant Jews, then in private and behind four walls there should be no difference. There is only one Torah and it must be read exactly the same from any position.

30 This aspect worried Esther. She knew that, in general, the *Yidden* were loyal to the Almighty, but possibly there was some inconsistency in their adherence to mitzvos, which meant that they were not complying with the principle of מזה ומזה הם כתובים. How right she was! Those same Jews who attended the royal banquet of Achashveirosh and ate forbidden food would never have been so lax at home. Similarly, in public they paid homage to the idol of Nevuchadnetzar, but inwardly and when out of sight they affirmed their allegiance to God. This form of double standard ran contrary to the concept of מזה ומזה הם כתובים and contributed to the decree by Haman.

This idea adds meaning to another verse in the Megillah which states that after the *Yidden* mended their ways and the decree was abolished they rejoiced with ששון ויקר (*Esther* 8:16). Our Sages say that ששון relates to ברית מילה, which had been banned hitherto, whereas יקר refers to תפילין. By keeping those two mitzvos in particular they corrected their earlier wrongdoing. Circumcision is a private precept and represents one's loyalty to Torah behind closed doors. Tefillin, openly worn on one's forehead for all to see, symbolises our devotion to *Yiddishkeit* in the more public domain — honesty in business and principled in relationships with other people. This is the principle of תמים תהיה עם ה' אלקיך — to be complete and consistent in one's allegiance to Hashem.

31 In the *Medrash Tanchuma*, our Rabbis explain in detail how the precious Tablets of Torah, received by Moshe from הקדוש ברוך הוא, came to be broken. They relate that initially, when Moshe Rabbeinu was given them, they were very light and easy to carry — almost as if they supported themselves. Although they were made of stone, the fact that they were inscribed with a מכתב אלקים — a Divinely fashioned script — made them ethereal and weightless. When, however, these same Tablets came face to face with the golden calf, the holy letters flew away from the stone. The מכתב אלקים could not tolerate the unworthy behaviour of *Klal Yisroel*, and, as a result, the לוחות האבן on their own became too heavy to hold. They slipped from the grasp of Moshe and broke at the foot of the mountain.

This tragic episode happened thousands of years ago, but it provides us with a valuable lesson. In a metaphorical sense, every *Yid* resembles those לוחות. We, too, are composed of two parts: a physical core, referred to as עפר מן האדמה, "earth from the ground," and a נשמה, a spiritual component, described in the Torah with the words ויפח באפיו נשמת חיים (*Bereishis* 2:7). This soul is fashioned inside us like the Divine script on those stones, and it penetrates our being מעבר לעבר — through and through.

The physical body requires the nourishment of food and drink, without which it cannot function. The soul, however, also needs to be fed. Its sustenance is provided by the Torah that we learn, the mitzvos we practise and the good deeds that we perform. If, therefore, we neglect those duties and do not provide for the נשמה, then its vitality will be radically impaired and weakened. This מכתב אלקים with which we are all embossed

cannot endure without a staple diet of רוחניות and Torah-food. If starved, it will depart in the same way as the holy script left those לוחות at the sight of the golden calf, and the result will be the same. Just as those Tablets became too heavy to hold, so too one's life becomes stressful and a burden.

32 Witness the numerous young people who cannot seem to find any proper satisfaction in their lives. They, therefore, turn to drink, drugs, immorality or violence — they even wander off to eastern gurus or travel the world aimlessly — anything in search of contentment and peace of mind. They do not realise that life without true spiritual content to nourish the soul leaves them with only the dead weight of עפר מן האדמה. All the riches and material comforts in the world provide no key to happiness unless one knows how to use them correctly. Hence the number of suicides amongst the wealthiest — life has become a millstone around their neck, like the Tablets bereft of the מכתב אלקים (*Kochvei Osher*).

The message is clear and incontrovertible. The more we tend the נשמה with health-giving תורה ומצוות, the greater will be our serenity and inner happiness. We will feel buoyant and fulfilled, eager for each day and the chance to involve our physical body in the joint partnership of עבודת ה'.

בזה, מעט נשאר לו לשוב ולהתקומם, כי ידיעת האמת מחזקת הנשמה ומרחק ממנה היצר ודאי, ואין דבר מחליש הנשמה לפני היצר כחסרון הידיעה - כשארם אינו מפתח את הכח הטמון בתוכו, ככך פותח הוא פתח ליצה"ר.

"ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני אדם לא היו חוטאים לעולם" - האדם חוטא רק כששרוי בחשכה, כשאינו משתמש בשכלו, כח הטמון בקרבו - "אך לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם כמו שאינו שולט במלאכים" - היצר איננו שולט במלאכים כיון שהשגותיהם ברורות, ממילא אין ליצר מקום אחיזה כלשהי במלאך - "ולהיות שהקב"ה רצה שהאדם יהיה בעל יצר, שיוכל להיות מנוצח או נוצח כשיקול אחד, לכן שם בהם הידיעה אך סגורה כגחלת ושחולל להתפשט כשלהבת, והבחינה כיד האדם".

עבודת האדם - להצית את אור התורה

ועל ידי כן לכבוש את היצר הרע

עם קבלת לוחות שניות קיבלנו עבודה חדשה ושונה לעומת לוחות הראשונות, שכבראשונות קיבלנו את אור התורה בגלוי פנים בפנים עם כל הידיעות והחכמה הטמונה בה, והיצה"ר היה בטל מאליה לעומת אור התורה, וממילא היה בטל גם עונש המיתה, הגוף היה מזוכך כשלעצמו ולא זקוק לזיכוך בקבר, והבריאה היתה באה אל תכליתה ואל השלימות הסופית כמו שיהיה לעת"ל.

אמנם לאתר חטא העגל חזרו למדרגת אדה"ר אחר החטא - "אכן כאדם חמוטן". כח אור התורה טמון בתורה, וחכמת האדם טמונה בשכלו, ועתה עבודתנו ע"י העמל והיגיעה להוציא את אור התורה מהכח אל הפועל, ולהוציא מהכח אל הפועל את חכמת האדם הטמונה בשכלו. ע"י עבודה היגיעה זו זוכים לכבוש את היצר ולהחלישו מכוחו, וכמאמרם ז"ל "בראתי יצה"ר ובראתי תורה תכלין" (קידושין ל:). התורה היא התכלין כנגד היצר, אבל הכנת התכלין כנגד היצר היא העבודה המוטלת עלינו.

כאמור, עקירת היצר היא רק ע"י אור התורה. אותה בחינה של אור התורה שזכו לו בלוחות ראשונות, כאשר היצר היה בטל מאליה, טמונה גם עתה בכח באור התורה, ברם עתה היא עבודה קשה ואיטית - ע"י העמל והיגיעה בתורה, לנפח את השלהבת מתוך הגחלת, להלהיב את אישה של תורה. וזו גם כוונת חז"ל "אם פגע כך מגולל זה משכהו לכית המדרש", רק ככה עמל בית המדרש יש אפשרות לעקור את היצה"ר משורשו.

עלי דרך קיח ר' פנחס מ"ה

ה"בני יששכר" (מחבר חידושי ספרי, מחבר ב מורה נבוכים) מביא בשם קדמוניו בעלי רוח הקודש שהקב"ה הטמין בתורה את ה"אור הגנוז", אותו אור ששימש בעולם בראשית הבריאה ונגנז לצדיקים לעתיד לבוא. כל חידוש שאדם מוצא בתורה מקורו באור הגנוז בה, לכן התורה נקראת "אור" (משלי י, כג). ברוח דברים אלה ניתן להבין את מאמר חז"ל (בבא מציעא, ע"ב): "חכם עדיף מנביא". חכם בחכמת התורה עולה על נביא, כי בתורה מתגלה לו בכל פעם האור הגנוז. הנביא זוכה לגילוי נבואה רק לעיתים רחוקות, אבל לימוד התורה יכול להתבונן בנסתרות ולזכות לאור ההולך מסוף העולם ועד סופו בכל עת על פי מידת יגיעתו בתורה. וזה לשון קודשו של ה"בני יששכר": "והנה לבעבור

כדי לזכות לחוש את האור הגנוז בתורה נדרשת הכנה מאומצת, על מהות ההכנה ועל חשיבותה יבואר להלן.

ההכנה ללימוד התורה

התועלת שמפיק לומד התורה תלויה במידת ההכנה שלו ללימוד. גם בשאר המצוות השגת הקדושה מותנה בהכנה, אך מאחר שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות, הוא דורש הכנה יתירה בהתאם לגודל מעלתו.

שני מסלולי הכנה לתורה

הרמח"ל (דברי חיים, ח"ב ע"ב) מציין שני תנאים האמורים להתלוות ללימוד התורה: היראה ותיקון המעשה.

כווה של התורה נובע מכך שה' תלה את השפעתו בה, רק על ידי לימוד התורה מגיעה ההשפעה הרוחנית. ללא מחשבה על מעלתה הרוחנית של התורה הדיבור בה ידמה לדיבור בכל עסק אחר, ולימודה ייחשב כקניית השכלה בעלמא, כמו למשל רכישת חכמת הטבע. "שאינן בם אלא ידיעת העניין ההוא, ואין מגיע ממנו התעצמות יקר ומעלה כלל בנפש הקורא המדבר והמשכיל, ולא תיקון לכלל הבריאה". כל לימוד אחר הינו תוספת ידע גרידא, אין לו כל זיקה לנפש, וודאי שאין השפעתו ניכרת בעולם. וכך כותב הרמח"ל על ייחודה של חכמת התורה: "ואמנם ההשפעה הזאת הנה עניינה אלוקי כמו שזכרנו, ולא עוד אלא שהוא היותר עליון ונשגב שבעניינים הנמשכים ומגיעים ממנו יתברך אל הברואים, וכיוון שכן וודאי שיש לו לאדם לירא ולרעוד בעסקו בעניין כזה, שנמצא הוא ניגש לפני אלוקיו ומתעסק בהמשכת האור

הגדול ממנו אליו". העוסק בתורה אמור להתמלא חיל ורעד מפני הדר גאוונו של ה' שאורו מוסתר בתורה. ואכן כך נהג דוד המלך, כפי שה"זוהר" מעיד עליו: "וכד הוה לעי באורייתא הוה מתגבר כאריה ועינוי בארעה מדחילו דמאריה" (ד"ב ק"א, ע"ב). כשהיה דוד עוסק בתורה היה מתגבר כארי, משקיע היה את כל כוחותיו שכן לומד הוא את מאמרו של מלך מלכי המלכים, ועינוי היו תמיד מושפלות לארץ מיראת קונו. כדי לחוש שפלות ויראה בשעת הלימוד יש לערוך את הכוחות הפנימיים, ולשם כך דרושה גבורת ארי. מוסיף על כך ה"מתוק מדבש" (ע"ב), שמכאן יש לאדם ללמוד שבעת עסקו בתורה יהיה בפחד ורעדה, כי כ"ב האותיות היוצאות מפה האדם בשעת הלימוד מעוררות את שורשיו למעלה בקודש.

כאשר אדם מגזיר יראה בלימודו, הכוחות הרוחניים של התורה פועלים בו את פעולתם, מה שאין כן אם אינו משלב מורא שמים בלומדו את התורה, במקרה כזה אמירתו היא כקריאת חומר כתוב שאין בו קדושה, ויתרה מכך: הדבר נחשב לו לחטא ולמעל. חטא מעין זה חטא חזקיהו כשהתפלל לה' ואמר: "הטה ה' אוזני ושמע, פקח ה' עיניך וראה, ושמע את דברי סנחריב וגו'" (מלכים ב' י"ג, ט"ז). פסוק זה נדרש בתנא דבי אליהו רבא (ע"ב): "נראה שהיה חזקיהו מדבר עם הקב"ה כאדם שהוא מדבר עם חברו, מיד נחה רוח אלוקים על ישעיהו הנביא, ואמר ליה ישעיהו הנביא לחזקיהו המלך: והלא אדם שהוא מדבר עם מי שהוא גדול ממנו הלא מרתיע כל גופו ונודעזעין כל אבריו, המדבר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, על אחת כמה וכמה שיהא מדבר באימה ויראה וברתת ובזיע. לפיכך חלה חזקיהו חולי גדול, שנאמר 'בימים ההם חלה חזקיהו למות, ויבוא אליו ישעיהו וגו', ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך, כי מת אתה ולא תחיה' (ע"ב, ע"ב). בדומה לכך העוסק בתורה שהיא מאמרו של מלך, כאילו מדבר עם הקב"ה. בדברי ה"זוהר" מצינו לכן הוכחות רבות: "אורייתא דא קב"ה" (ע"ב, ע"ב), "אין תורה אלא קב"ה" (ע"ב, ע"ב) וכן "כל מי שלומד תורה כאילו אחוז בקב"ה" (ע"ב, ע"ב). בשעת הלימוד על הלומד להזדעזע מעצם המחשבה שהוא הוגה בתורת ה', אם לאו הריהו מבה כבוד השכינה ח"ו (ניתן להקיש מרעיון זה גם לגבי הרצינות הנדרשת מהאדם בשעת תפילת שמונה עשרה. לפני התפילה נדרש היהודי לערוך את נפשו ליראת אמת מפני ה' שלפניו הוא עתיד לעמוד להתפלל).

הרמח"ל מסכם את התנאי הראשון בקובעו: "כפי מדרגת המורא ושיעור הכבוד והזהירות בו, כן יהיה שיעור יקר הלימוד ומדרגת ההשפעה הנמשכת על ידו". משמע: כמות היראה משקפת את איכות הלימוד.

בשור"ת "שבט הלוי" (ע"ב ע"ב) מביא שאלה שנשאלה בבית מדרשו. המונה טוען שליבו נוקפו ומיטרו על כך שהוא לומד תורה כבר שנים רבות ואינו מצליח להתגבר על יצרו. עונה לו בעל "שבט הלוי": "הנה לא יחיד הוא בדבר זה, כי כולנו שואלים שאלה זאת, ובכל זה נאמנים עלינו דברי חז"ל (פסוקי תהי"ל, שתורה מגיעה ומצלת מן החטא, ואם בכל זאת לא מצלת סימן שהתורה אינה שלמה, כי תורה שלמה מדרגתה גבוה מאוד מאוד, ובכל זאת אנו מצויים ללמוד כפי האפשר ובמשך הזמן המאור שבה יחזירונו למוטב, כאר"ל בירושלמי (מגילת ס"ה, ע"ה), ואילו לא למדנו ח"ו היה המצב פי כמה גרוע, אלא שחסר השלמות. החיסרון בזה שלומדים תורה, אבל שוכחים כי המכתב מכתב אלוקים הוא, תורת אלוקים הוא והאלוקות בוקע מן התורה בכל מקום אלא שאין מרגישים". הלומד נדרש לחוש שהוא הוגה במכתב אלוקים, אגרת שנשלחה הישר ממלך העולם. לימוד מתוך תחושה כזו הוא בעל איכות אחרת.

על הלומד לשים ליבו שאין הוא הוגה בדברי חכמה בעלמא, אלא בחכמת ה'. מתמשך זו עשויה לנסוך בו יראת שמים.

ב. מסלול התשובה

התנאי השני שמזכיר הרמח"ל הוא תיקון המעשה. "כי הנה מי שירצה להמשיך השפעה ראוי שיהיה הוא הגון ומוכן להמשיכה. אכן אם הוא מטמא את עצמו באשמו ומפשים ומרחק עצמו מבוראו וזונה מאחרי אחריו כוחות הטומאה והרע, וודאי שייאמר בו: 'ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי' (מלכים ב' ט"ז). מי שהוגה בתור

THE BROKEN TABLETS

What happened to the pieces of the tablets which Mosheh broke at the foot of the mountain? It may surprise us to learn that they were placed in the Ark, together with the new tablets (Berachot 8b). If they represented a madregah so high that it was no longer relevant to Israel after the sin, to what end were they preserved?

There is a great lesson to be learned from this. Whatever the person's actual spiritual status at the moment, if he is determined to rise higher he must aim for the top. Our Rabbis tell us that a person should always ask, "When will my deeds resemble the deeds of my forefathers Avraham, Yitzhak and Ya'akov?" (Tanna de-bei Eliyahu 1:25). A vision of the very highest is necessary to arouse one from his lethargy to embark

on any spiritual journey.

The preservation of the first tablets together with the second means that we should never lose sight of that sublime madregah which we attained before the sin. By considering our loss we may come to yearn for an acceptance of Torah which will be both sincere and sublime.

We must realize that it is possible for us, by determined effort, to achieve such a level of purity of motive and perfection of middot that our interests will no longer conflict with our pursuit of Torah and the service of God. Our level will then be comparable — in this respect at least — with the level of the first tablets. Obviously, tremendous effort will be required. There is the need to train one's will to desire nothing but the truth. No one is pretending that this is easy. But it is well-known that every sincere effort we make down here is met by Heavenly aid on a vast scale.

44

WHEN HASHEM FIRST PRESENTS THE LUCHOS to Moshe, the Torah tells us almost nothing about them. All we are told is that they were stone tablets, inscribed by Hashem. Only when Klal Yisrael sins by worshipping the Eigel and Moshe is about to destroy the Luchos, does the Torah describe the miraculous Luchos in great detail.

Why doesn't the Torah describe the Luchos when they are first presented to Moshe?

The Shemen HaTov writes that the Torah is teaching us an important aspect of human nature, the scope of which goes way beyond the Luchos.

Unfortunately, we often do not appreciate what we have until we lose it. When the Luchos were first given to Moshe,

people might not have paid attention to their unique beauty, or the miraculous phenomenon of being able to read the words from both sides. The value of the Luchos only became apparent when they were about to be destroyed.

Our inability to appreciate what we have before it is too late is one of the saddest aspects of human nature.

If only they would have seen the forest rather than get tangled up among the trees ...

The same applies to raising children. When our children are young and living with us, we have a hard time paying attention to the transience of their existence in our homes. Little children are difficult to handle. They wake us up in the middle of the night. They destroy the order and peace in our homes. Teenagers can also be a major cause of sleeplessness and stormy times, not to mention issues like drivers' licenses, and others of equal emotional proportion. We are so caught up in the difficulty of raising our children that we often fail to realize how lucky we are to be spending time with them.

השמחה בתורה מקרינה על אופן אמירת ברכת התורה. על חובת הכוונה בברכה חשובה זו כותב בעל ה"תניא" בשו"ע שלו (סי' מ"ב ס"ב) וזו לשונו: "ברכת התורה צריך ליהדר בה מאוד... יראה כל אדם שתהיה כל-חמדו של הקב"ה שהיה משתעשע בה בכל יום חשובה בעיניו לברך עליה בשמחה יותר מכל הנאות שבעולם. שזה מורה שעוסק בה לשמה שהוא לא ימוש ומפי זרעך שתעשה שאלתו ובקששו שמבש בברכתה 'ונהיה אנתו וצאצאינו'. כשאדם יגיש לברך את ברכת התורה עליו לצייר לעצמו שהוא עומד עתה לקבל את כל תאוות ליבו העולה בעוצמתה על כל הנאות העולם. תחושה זו תמלא את ליבו שמחה עצומה עד כי "צא מן הכלים" מתוך התלהבותו. אדם המשיג את שלמות הטוב "משתגע" מרוב שמחה והתרגשות, זו המחשבה הראויה בעת ברכת התורה. כל מי שמאמץ גישה זו זוכה לבנים עוסקים בתורה וממשיכים את דרך ה'. במקום שאין איש רואה אולי ראוי אף לצאת בריקוד לפני ברכת התורה כדי לחוש לעומק בכל חלקי הנפש את השמחה הגדולה על הזכייה בתורה.

אכן מי שמכיר ולו מעט מסגולת התורה אינו יכול להכיל את עוצמת התורה עליה, היא שופעת וגודשת את ליבו.

בעודו שקוע במצוה של עונות מעורר על עצמו קטרוג, כדי ללמדו יש להיטהר מזוהמת החטא ולהיות ראוי לקלוט את דבר ה'. "ואולם מי שמטהר ומקדש עצמו במעשיו הוא ימשיך בתלמודו השפעה כשיעור ההכנה שהכין את עצמו, וכשיעור שירבה בהכנה כן ירבה יקר התלמוד וכוחו. והוא מה שמצינו בחכמים הקדמונים שתורתם הייתה מעטירתם כוח גדול ונותנת להם מעלה ויקר, מה שלא נמצא בדורות האחרונים, מפני יתרון הכנות על הכנת האחרונים". בדורות הראשונים היו מכינים את עצמם לפני הלימוד ולכן הגיעו למדרגות גבוהות ביותר, בזומה ליונתן בן עוזיאל שבטעה שהיה עוסק בתורה, כל עוף שהיה מורח עליו היה נשרף (סוטה נ"ט ע"ג) מגודל מעלת השכינה ששרתה עליו בזמן לימודו.

מציאת טעם בלימוד

42

החסר לעיל טעל האדם לעיני בזכות הגדולה שנפלה בתלכו, הזכות לעסוק בתורתו של בורא העולם. התבוננות זו תוליד בנפשו הערכה עצומה למעלת התורה. אן זו המלצה בלבד, אלא חובה קדושה. הלימוד אמור לחוש קשר נפשי אל התורה, אם לא כן לימודו לוקה בחסר. הגאון הקדוש מסוכאטשוב ז"ע סבר שצרות מוקדות את העם בעטיו של לימוד יבש וחסר-חיוניות: "ושמעתו מפיו הקדוש זכר צדיק לברכה פעם אחת, שאמר שכל הרחקות והצרות שיש לישראל בכל העולם רחמנא ליצלן הוא הכול בשביל שלומדים הנמרא כאדם שרוצה לישון (שלופענדיק), ואם היו העולם מצייתים לו ולומדים גמרא עם חיות, הוא היה ערב בדבר. שלא יחסר לשום ישראל פרנסה וכל טוב" (עליו ה"ש"ס). מכאן נלמד שלימוד התורה אמור להיעשות מתוך חיבור רגשי ולא כמשימה טכנית.

45 Years later, when our nests empty out, we suddenly look back and wish we could hear the laughter of a two-year-old, the sound of little bare feet tapping on the floor, and yes, even the sound of toys being poured out in a room that we just cleaned. Believe it or not, we might even miss the cacophonous sound of (what they consider) music, and clothes strewn everywhere.

What does the average American look forward to? Retirement. People spend the most productive years of their lives, from the age of 20 to 65, considering what they will do when they retire. What a shame! By the time people reach 65, they often no longer have the energy or drive to appreciate their newfound freedom from obligation, and they spend the rest of their lives morbidly wishing that they had enjoyed their strength while it lasted.

Perhaps the most painful application of this concept is the relationship most people have with their parents. We find people absolutely distraught at the funeral of an elderly parent. Why? The parent was over ninety years old. Did the child think that he or she would live forever? The answer is that on a certain level, children do think that their parents will always be there for them.

As long as a person's parents are alive, they seem to pose a great difficulty. There are times that they offer unsolicited advice, or mix into our chinuch decisions, and we become frustrated. When parents pass away, children suddenly realize what they have lost. They realize that they should have welcomed the friendly advice; they should have appreciated the warmth, caring, and love that was the basis for their unappreciated suggestions.

By reserving the description of the Luchos until they were about to be destroyed, the Torah warns us to appreciate our gifts in life — our children, our strength, our parents, and the myriad other gifts that Hashem grants us — before it is too late.